

Voortijdig schoolverlaten als systemisch vraagstuk: patronen en dynamieken op het VO

Publieksrapport

**Voortijdig schoolverlaten op het
voortgezet onderwijs in regio ZHZ**

Juli 2026

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Onderzoeksopzet	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Kernboodschap	5
3	Systeemmodel: instrument voor beleid	7
3.1	Wat is een systeemmodel?	7
3.2	Hoe lees je het model?	7
3.3	Waarom is dit nuttig voor beleid en praktijk?	7
3.4	Hoe kan het model gebruikt worden?	8
4	Dynamieken en patronen	9
4.1	Voortijdig schoolverlaten ontstaat zelden door één oorzaak	9
4.2	Warme overdracht als basis voor effectieve ondersteuning	9
4.3	De gevolgen van wachtlijsten en het uitblijven van preventief handelen	10
4.4	Maatwerk vraagt om samenwerking en ruimte	11
4.5	Werkdruk als stoorzender	13
4.6	Het belang van verbinding met school	14
4.7	De wisselwerking tussen mentale problematiek en schoolaanwezigheid	16
5	Advies	18
5.1	Maak warme overdracht minder afhankelijk van individuele professionals	18
5.1.1	Besteed extra aandacht aan kwetsbare overgangsmomenten	18
5.2	Voorkom dat wachttijd leidt tot verergering van problemen	19
5.3	Investeer in verbinding met school	20
5.4	Verminder systeembelemmering voor samenwerking	21
5.5	Conclusie	22
6	Quick wins	23
6.1	Elke leerling heeft een buddy	23
6.2	Richt een lerend netwerk van zorgcoördinatoren op	23
7	Bijlage	24

1 Inleiding

Dit adviesrapport is gebaseerd op het onderzoek dat is uitgevoerd naar aanleiding van de afstudeerstage van Suzanne Kepel bij Dienst Gezondheid & Jeugd ZHZ (DG&J) in Dordrecht. In deze inleiding wordt het vraagstuk toegelicht, de onderzoeksopzet en wordt een leeswijzer gepresenteerd.

1.1 Aanleiding

Voortijdig schoolverlaten (VSV) is een hardnekkig maatschappelijk vraagstuk waarbij jongeren zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Dit heeft grote gevolgen voor hun kansen in de toekomst en vraagt om een gezamenlijke aanpak van scholen, zorginstanties, ondersteunende organisaties en gemeenten. In de praktijk blijkt deze samenwerking echter complex. Leerlingen krijgen vaak met meerdere instanties te maken, overdracht van informatie verloopt niet altijd soepel en wachttijden in ondersteuning kunnen leiden tot verergering van problematiek.

Ondanks bestaande initiatieven en inspanningen blijft VSV bestaan. Dit roept de vraag op of het probleem niet alleen ligt in afzonderlijke factoren, maar in de manier waarop factoren samenhangen en elkaar beïnvloeden.

Dit rapport heeft als doel om inzicht te bieden in de onderliggende dynamiek van VSV en om handvatten te bieden voor een effectievere aanpak. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar afzonderlijke oorzaken, maar naar de samenhang tussen factoren in het systeem.

1.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek is gebaseerd op gesprekken met 17 betrokken professionals uit verschillende instanties en een analyse van bestaande documenten. Op basis hiervan is een systeemmodel ontwikkeld dat inzicht geeft in de belangrijkste patronen en onderliggende mechanismen. Dit model is vervolgens besproken en aangescherpt in een werksessie met 5 betrokken professionals. Uit de resultaten is een advies gekomen om de aanpak van VSV te verbeteren.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport presenteert de belangrijkste inzichten uit het onderzoek naar voortijdig schoolverlaten (VSV) in Zuid-Holland Zuid. Het systeemmodel staat daarbij centraal en laat zien hoe verschillende factoren elkaar beïnvloeden en versterken.

Weinig tijd?

Lees dan in ieder geval:

- **Hoofdstuk 2: De kernboodschap:** een samenvatting van de belangrijkste conclusies uit het onderzoek.
- **Hoofdstuk 5: Advies:** concrete aanbevelingen voor beleid en praktijk.

Meer verdieping?

- **Hoofdstuk 3** legt uit hoe het systeemmodel werkt, hoe het gelezen kan worden en hoe het gebruikt kan worden als instrument voor beleid en samenwerking.
- **Hoofdstuk 4** beschrijft de belangrijkste patronen en mechanismen die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen.

- **Hoofdstuk 6: Quick wins:** twee laagdrempelige maatregelen waarmee direct aan de slag kan worden gegaan.

Het rapport kan zowel van begin tot eind worden gelezen als worden gebruikt als naslagwerk, waarbij losse hoofdstukken afzonderlijk geraadpleegd kunnen worden.

Aanbevolen leestijd:

<5 minuten: Kernboodschap

10 minuten: Kernboodschap + Advies

30 minuten: Volledig rapport

2 Kernboodschap

Voortijdig schoolverlaten (VSV) wordt vaak benaderd door op één oorzaak of factor te focussen. Dit onderzoek laat echter zien dat VSV vooral ontstaat uit een dynamisch systeem van factoren die elkaar voortdurend beïnvloeden en versterken. Het probleem zit daarom niet alleen in afzonderlijke leerlingen, gezinnen of organisaties, maar ook in de manier waarop deze met elkaar verbonden zijn.

Om deze dynamiek zichtbaar te maken is een systeemmodel ontwikkeld. Het model laat zien hoe factoren zoals samenwerking tussen organisaties, wachttijden, mentale problematiek, verbinding met school, ouderbetrokkenheid en werkdruk met elkaar samenhangen. Hierdoor wordt duidelijk waarom sommige problemen ondanks grote inspanningen blijven bestaan.

Uit het onderzoek komen drie centrale inzichten naar voren:

- 1. Ten eerste blijkt warme overdracht een cruciale voorwaarde voor effectieve ondersteuning.** Wanneer informatie niet goed wordt overgedragen tussen organisaties, moeten leerlingen en ouders vaak opnieuw hun verhaal vertellen. Dit leidt tot herhaling, frustratie en afnemend vertrouwen in hulpverlening. Het onderzoek laat zien dat hierdoor een zichzelf versterkend patroon ontstaat: minder gegevensdeling leidt tot minder warme overdracht, wat leidt tot meer herhaling en minder vertrouwen, waardoor de bereidheid om informatie te delen verder afneemt. Verschillen in interpretatie van AVG-regels, onduidelijkheid over verantwoordelijkheden en beperkte samenwerking spelen hierbij ook een grote rol.
- 2. Ten tweede vormen wachttijden een structureel risico binnen het systeem.** Professionals signaleren dat problemen vaak verergeren terwijl leerlingen wachten op passende ondersteuning. Hierdoor ontstaat behoefte aan zwaardere hulpverlening, waardoor de druk op het systeem verder toeneemt en wachttijden opnieuw oplopen. Wachttijden zijn daarmee niet alleen een gevolg van problemen, maar worden ook een oorzaak van nieuwe problemen. Bovendien laat het onderzoek zien dat preventief handelen hierdoor onder druk komt te staan. Juist vroegtijdige ondersteuning blijkt essentieel om escalatie te voorkomen.
- 3. Ten derde is verbinding met school een van de belangrijkste beschermende factoren tegen uitval.** Leerlingen die zich gezien voelen door docenten en mentoren, ontwikkelen meer zelfvertrouwen, zijn vaker aanwezig en ervaren een sterkere verbinding met school. Omgekeerd kan afwezigheid leiden tot minder contact, een grotere afstand tot school en een hogere drempel voor terugkeer. Mentale problematiek, sociale uitsluiting, overprikkeling en problemen thuis kunnen deze ontwikkeling versterken. Hierdoor ontstaan patronen waarin verzuim en verminderde verbondenheid elkaar wederzijds versterken.

Daarnaast laat het onderzoek zien dat effectieve ondersteuning afhankelijk is van meer dan alleen goede bedoelingen van individuele professionals. Maatwerk vraagt om samenwerking, duidelijke verantwoordelijkheden, korte lijnen en voldoende ruimte om af te wijken van standaardroutes wanneer dat nodig is. Tegelijkertijd blijkt dat werkdruk, personeelsswisselingen en concurrentie tussen scholen deze samenwerking kunnen bemoeilijken.

Het systeemmodel maakt zichtbaar dat veel van deze factoren niet los van elkaar staan. Problemen op één plek in het systeem hebben vaak gevolgen voor andere onderdelen. Daardoor kunnen maatregelen die zich richten op één symptoom minder effectief zijn dan verwacht of onbedoelde neveneffecten hebben.

Op basis van de analyse worden vier hoofdadvisen voorgesteld:

1. **Versterk samenwerking en continuïteit van ondersteuning** door warme overdracht structureel te organiseren, verantwoordelijkheden duidelijk vast te leggen en kwetsbare overgangsmomenten, zoals de overstap van VO naar MBO, actief te begeleiden. Hierbij kunnen functies zoals een overstapcoach een belangrijke rol spelen.
2. **Voorkom dat problemen verergeren tijdens wachttijden** door leerlingen gedurende de wachttijd lichte ondersteuning te bieden binnen een tussenvoorziening in of rond de school. Hierdoor blijft de verbinding met onderwijs behouden en kan escalatie worden voorkomen.
3. **Investeer in beschermende factoren rondom leerlingen** door verbinding met school, ouderbetrokkenheid en schoolaanwezigheid centraal te stellen. Relaties met docenten, mentoren en ouders vormen een belangrijke basis voor vroegsignalering, motivatie en het voorkomen van uitval.
4. **Creëer randvoorwaarden voor effectieve samenwerking** door aandacht te besteden aan duidelijke verantwoordelijkheden, voldoende mandaat voor professionals en systeemprikkels die samenwerking ondersteunen in plaats van belemmeren. Daarbij is het relevant om kritisch te kijken naar de invloed van de huidige bekostigingsstructuur op samenwerking tussen scholen.

De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat VSV niet effectief kan worden teruggedrongen door afzonderlijke problemen op te lossen. De grootste winst ligt in het beïnvloeden van de onderliggende dynamiek die deze problemen met elkaar verbindt. Het systeemmodel biedt hiervoor een praktisch hulpmiddel: het maakt zichtbaar waar interventies de meeste impact kunnen hebben en helpt betrokken partijen om gezamenlijk te werken aan een stabiel systeem waarin leerlingen tijdig passende ondersteuning ontvangen en verbonden blijven met school.

3 Systeemmodel: instrument voor beleid

Het systeemmodel is een belangrijk product van dit onderzoek. Deze maakt knelpunten en onderlinge afhankelijkheden namelijk zichtbaar. Hierdoor kunnen beleid en maatregelen zorgvuldig ontworpen worden en is de kans op onvoorziene effecten kleiner. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd wat een systeemmodel is, hoe je deze leest en waar het voor gebruikt kan worden.

3.1 Wat is een systeemmodel?

Een systeemmodel laat zien hoe verschillende factoren rondom een bepaald onderwerp, in dit geval voortijdig schoolverlaten, met elkaar samenhangen. In plaats van te zoeken naar één oorzaak, brengt het model in kaart hoe factoren elkaar beïnvloeden en versterken.

Zo laat het model bijvoorbeeld zien dat langdurig thuiszitten de verbinding met school negatief beïnvloedt, waardoor de drempel voor terugkeer steeds groter wordt. Ook kan het ontbreken van een warme overdracht leiden tot herhaling in de ondersteuning, wat hulpverleningsmoeheid vergroot, effectiviteit van de ondersteuning verminderd, vertrouwen in hulpverlening schaadt en daarmee minder bereidheid tot gegevensdeling veroorzaakt, waardoor de warme overdracht blijft ontbreken.

Het model maakt deze patronen zichtbaar en helpt om beter te begrijpen waarom bepaalde problemen blijven bestaan, ondanks de inspanningen van betrokken partijen.

3.2 Hoe lees je het model?

Het model bestaat uit factoren die met pijlen aan elkaar verbonden zijn. Deze pijlen geven aan dat een verandering in de ene factor invloed heeft op een andere factor. Ook is bij de pijlen de polariteit aangegeven (+/-). Een positieve relatie houdt in dat als A meer wordt, B ook meer wordt. Een negatieve relatie houdt in dat als A meer wordt, B minder wordt.

Sommige relaties zijn onderdeel van een feedbackloop (aangeduid met R1, R2, etc.). Dit houdt in dat er een zelfversterkend effect plaatsvindt. Een toename in wachttijden op externe hulpverlening leidt via onder andere vertraging en verergerde problematiek tot een grotere toename in wachttijden. De feedbackloops worden in hoofdstuk 4 nader toegelicht in de blauw-omlijnde blokken.

3.3 Waarom is dit nuttig voor beleid en praktijk?

Veel initiatieven en subsidies richten zich op het onder de aandacht brengen en verhelpen van afzonderlijke problemen (schoolaanwezigheid, overstap VO-MBO, overprikkeling). Hoewel deze maatregelen relevante verbeteringen proberen te bewerkstelligen, is het noodzakelijk om deze in het hele systeem te plaatsen. Een ingreep in een bepaald stuk van het systeem, kan invloed hebben op andere delen. Door bewust om te gaan met de dynamiek in het systeem en maatregelen naast elkaar hierin te plaatsen, kan een pakket aan verbeteringen worden opgesteld die op de juiste plekken in het systeem invloed uitoefenen.

Ook wordt via het systeemmodel zichtbaar dat 'kleine' factoren uiteindelijk grote gevolgen kunnen hebben. Hiermee worden beleidsmakers aangemoedigd om niet alleen te focussen op de knelpunten die al bekend zijn, maar een laag daaronder te kijken en naar de diepere oorzaak van bepaalde gevolgen te kijken.

3.4 Hoe kan het model gebruikt worden?

Het model kan gebruikt worden als gespreksinstrument. Het helpt betrokken organisaties om door dezelfde bril naar het vraagstuk te kijken. Daarmee wordt de kans op verschil in inzicht aanzienlijk verkleind. Organisaties kunnen gezamenlijk bespreken:

- Welke factoren zij zelf kunnen beïnvloeden;
- Wie bij welke factor aan zet/verantwoordelijk is;
- Welke factoren buiten hun invloed liggen;
- Waar samenwerking nodig is;
- Waar in het systeem een interventie het meeste effect heeft.

4 Dynamieken en patronen

Zoals uitgelegd in hoofdstuk 3 presenteert het systeemmodel een begrijpelijke weergave van de analyse. In dit hoofdstuk wordt het model stap-voor-stap besproken en ook worden de belangrijkste inzichten en conclusies die zijn voortgekomen uit het systeemmodel toegelicht. Deze inzichten en conclusies vormen de basis van het advies. In de bijlage is het volledige model terug te vinden.

4.1 Voortijdig schoolverlaten ontstaat zelden door één oorzaak

Uit de gesprekken met professionals blijkt dat er meestal geen eenduidige reden is waarom leerlingen uitvallen. Respondenten noemen uiteenlopende factoren, zoals mentale problematiek, problemen thuis, gebrek aan aansluiting op school of overadvisering¹. Uitval ontstaat meestal door een opeenstapeling van factoren die elkaar versterken.

Voortijdig schoolverlaten kan dus niet effectief aangepakt worden door één afzonderlijke oorzaak te bestrijden. De problematiek ontstaat juist door de manier waarop factoren elkaar beïnvloeden. Daarom is een systeemgerichte benadering nodig, waarbij gekeken wordt naar het geheel en de dynamiek tussen factoren in plaats van naar de losse onderdelen.

4.2 Warme overdracht als basis voor effectieve ondersteuning

Een van de meest terugkerende thema's in het onderzoek is het belang van warme overdracht tussen organisaties. Professionals geven aan dat informatie niet altijd goed wordt overgedragen wanneer een leerling of gezin met een nieuwe instantie, begeleider of hulpverlener te maken krijgt. Hierdoor moeten leerlingen en ouders regelmatig opnieuw hun verhaal vertellen en wordt ondersteuning soms opnieuw opgestart.

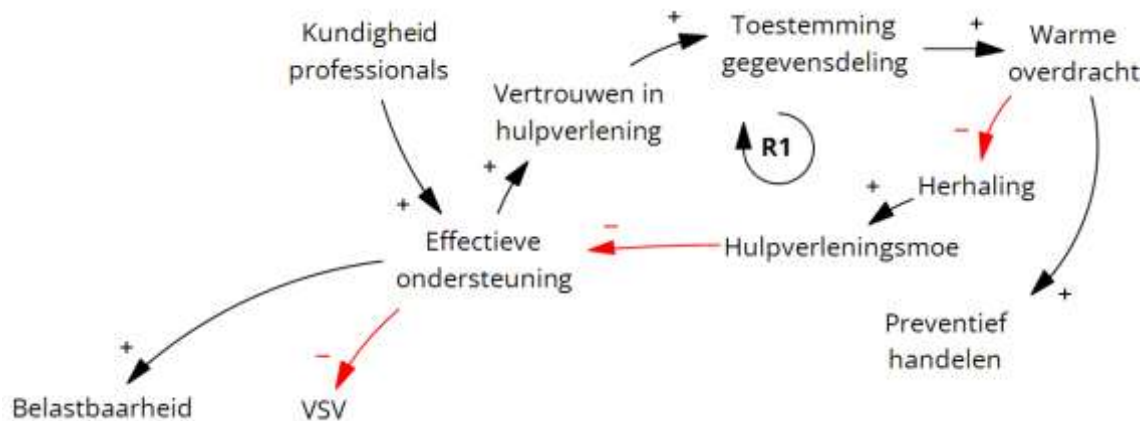
Veel respondenten koppelen dit aan beperkingen in de gegevensdeling. Wanneer ouders geen toestemming geven om informatie te delen, wordt het moeilijker om een goede overdracht te organiseren. Tegelijkertijd laat het onderzoek zien dat dit niet uitsluitend een juridisch vraagstuk is. De rol van privacywetgeving wordt door betrokken partijen verschillend geïnterpreteerd. Waar sommige professionals AVG als een belangrijke belemmering ervaren, geven anderen aan dat de wetgeving in de praktijk voldoende ruimte biedt om samen te werken. Dit wijst erop dat naast wetgeving ook vertrouwen, duidelijkheid en onderlinge samenwerking een belangrijke rol spelen.

Het gebrek aan warme overdracht heeft gevolgen voor de effectiviteit van ondersteuning. Doordat informatie niet altijd beschikbaar is, ontstaat herhaling in begeleiding en hulpverlening. Leerlingen en ouders moeten hun situatie opnieuw uitleggen of krijgen vergelijkbare trajecten aangeboden. Professionals zien dat hierdoor frustratie en hulpverleningsmoeite kunnen ontstaan, waardoor leerlingen en gezinnen minder gemotiveerd raken om mee te werken aan nieuwe ondersteuning.

Daarnaast blijkt dat deze ervaringen het vertrouwen in betrokken instanties kunnen verminderen. Wanneer gezinnen het gevoel hebben dat zij telkens opnieuw moeten beginnen, neemt de bereidheid om informatie te delen af. Hierdoor wordt een goede overdracht nog lastiger. Het onderzoek laat zien dat zo een zichzelf versterkend patroon ontstaat waarin beperkte gegevensdeling, herhaling in ondersteuning en afnemend vertrouwen elkaar wederzijds versterken.

¹ Een te hoog advies vanuit de basisschool. Dit gaat meestal gepaard met hoge verwachtingen van ouders.

Warme overdracht voorkomt niet alleen herhaling, maar vormt ook een belangrijke voorwaarde voor vroegtijdig signaleren en preventief handelen. Wanneer informatie tijdig en volledig wordt gedeeld, kunnen problemen eerder worden opgepakt en kan ondersteuning sneller worden georganiseerd.

Figuur 1. Warme overdracht

Zelfversterkend mechanisme R1:

Meer vertrouwen in hulpverlening → meer toestemming in gegevensdeling → meer warme overdracht → minder herhaling → minder hulpverleningsmoe → meer effectieve ondersteuning → meer vertrouwen in hulpverlening.

4.3 De gevolgen van wachtlijsten en het uitblijven van preventief handelen

Een ander duidelijk patroon uit het onderzoek is de wisselwerking tussen wachtlijsten, vertraging en verergering van problematiek. Professionals benadrukken het belang van vroegtijdig signaleren en preventief handelen. Hoe eerder problemen worden herkend en aangepakt, hoe groter de kans dat zwaardere ondersteuning kan worden voorkomen.

In de praktijk blijkt dit echter niet altijd mogelijk. Wanneer ondersteuning uitblijft of lang op zich laat wachten, kunnen problemen zich verder ontwikkelen. Wat begint als een relatief beperkt probleem kan uitgroeien tot een situatie waarin intensievere hulpverlening nodig is. Dit vergroot vervolgens de druk op het ondersteuningssysteem.

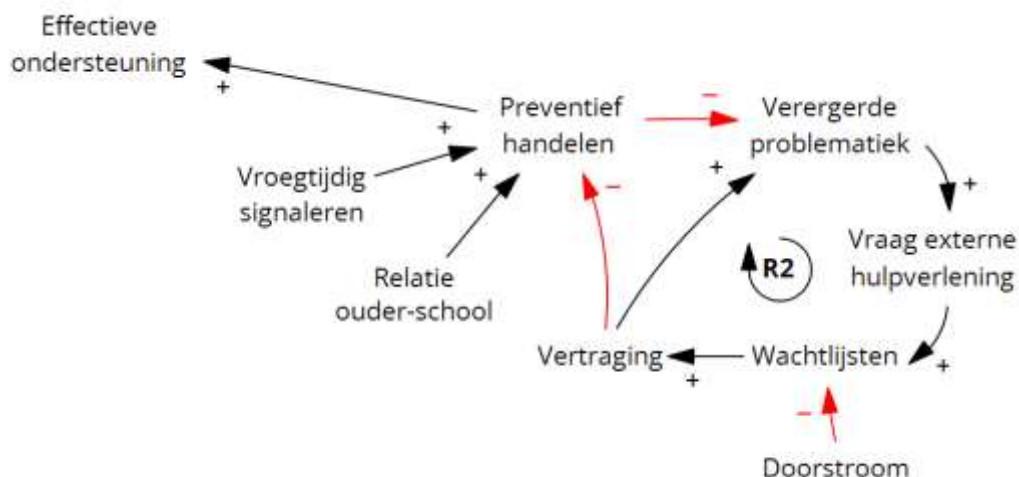
Wachtlijsten spelen hierin een belangrijke rol. Veel professionals geven aan dat leerlingen soms maanden moeten wachten op passende ondersteuning of behandeling. Tijdens deze wachttijd staan problemen niet stil. Integendeel: de situatie van een leerling kan juist verslechteren, waardoor uiteindelijk meer en zwaardere hulp nodig is. Hierdoor neemt het aantal verwijzingen toe, wat de druk op zorgaanbieders verder vergroot en opnieuw leidt tot langere wachtlijsten.

Dit patroon zorgt ervoor dat wachtlijsten niet alleen een gevolg zijn van problemen in het systeem, maar ook een oorzaak worden van nieuwe problemen. Het onderzoek laat zien dat hierdoor een zichzelf versterkende dynamiek ontstaat waarin vertraging leidt tot verergering van problematiek, wat vervolgens weer bijdraagt aan nieuwe vertraging.

Daarnaast blijkt dat goedbedoelde tijdelijke oplossingen onbedoeld nieuwe knelpunten kunnen creëren. Professionals proberen leerlingen regelmatig zelf te blijven begeleiden

totdat passende hulp beschikbaar is. Hoewel dit op korte termijn begrijpelijk en vaak noodzakelijk is, zorgt het er ook voor dat minder tijd beschikbaar blijft voor nieuwe leerlingen die ondersteuning nodig hebben. Hierdoor kan de druk zich verplaatsen naar andere delen van het systeem.

Tot slot komt uit het onderzoek naar voren dat preventief handelen niet alleen afhankelijk is van scholen en hulpverleners. Ook de samenwerking tussen ouders en school speelt hierin een belangrijke rol. Wanneer ouders en school gezamenlijk optrekken, worden signalen vaak eerder opgepakt en kan sneller passende ondersteuning worden georganiseerd. Beperkte ouderbetrokkenheid maakt dit proces aanzienlijk moeilijker.

Figuur 2. Preventief handelen en wachtlijsten

Zelfversterkend mechanisme R2:

Langere wachtlijsten → meer vertraging → meer verergerde problematiek → meer vraag externe hulpverlening → langere wachtlijsten

4.4 Maatwerk vraagt om samenwerking en ruimte

Vrijwel alle geïnterviewde professionals benadrukken dat maatwerk² essentieel is om leerlingen effectief te ondersteunen. Wat voor de ene leerling werkt, hoeft voor een andere leerling niet passend te zijn. Daarom is ondersteuning volgens respondenten niet volledig te vangen in standaardprocedures of vaste formats.

Om maatwerk mogelijk te maken, is goede samenwerking tussen betrokken partijen van groot belang. Professionals geven aan dat korte lijnen en persoonlijk contact helpen om sneller af te stemmen en beter aan te sluiten bij de behoeften van leerlingen.

Tegelijkertijd blijkt dat samenwerking regelmatig wordt bemoeilijkt doordat niet altijd duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is. Professionals moeten weten wie waarvoor verantwoordelijk is, wanneer wordt opgeschaald en wie een besluit mag nemen. Juist deze duidelijkheid blijkt een belangrijke voorwaarde voor effectieve samenwerking.

Daarnaast speelt het zogeheten domeindenken een belangrijke rol. Verschillende organisaties werken vanuit hun eigen taken, regels en verantwoordelijkheden. Hierdoor ontstaat het risico dat partijen vooral naar hun eigen deel van het probleem kijken, terwijl leerlingen juist gebaat zijn bij een gezamenlijke aanpak. Volgens respondenten

² In dit onderzoek en rapport wordt met maatwerk het afstemmen van ondersteuning op de behoeften, situatie en mogelijkheden van een individuele leerling bedoeld. Het begrip verwijst daarmee naar een persoonlijke en passende aanpak en niet naar een specifieke vorm van financiering of organisatie van jeugdhulp.

beperkt dit de mogelijkheden om integraal te werken en passende ondersteuning te bieden.

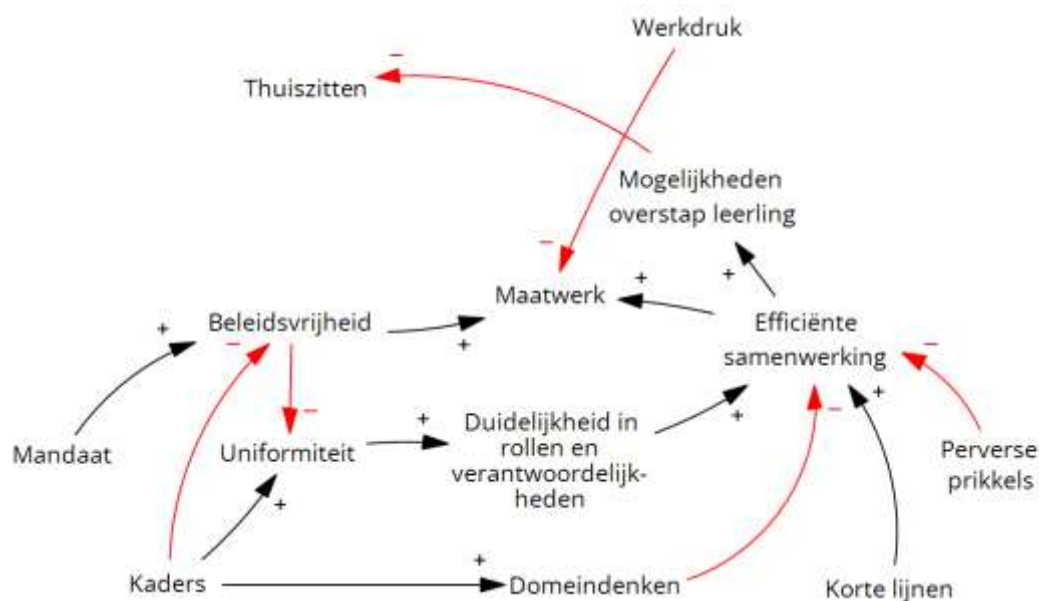
Het onderzoek laat bovendien zien dat professionals ruimte nodig hebben om af te wijken van standaardroutes wanneer een situatie daarom vraagt. Juist die flexibiliteit maakt maatwerk mogelijk. Tegelijkertijd brengt dit ook risico's met zich mee. Wanneer professionals regelmatig extra taken oppakken of buiten hun formele rol treden, kunnen verwachtingen tussen organisaties vervagen en ontstaat onduidelijkheid over verantwoordelijkheden.

Hierdoor ontstaat een spanningsveld. Aan de ene kant zijn duidelijke afspraken nodig om effectief samen te werken. Aan de andere kant moet voldoende ruimte blijven bestaan om aan te sluiten bij de behoeften van individuele leerlingen. Te veel regels kunnen maatwerk beperken, terwijl te veel flexibiliteit de samenwerking juist ingewikkelder maakt.

Daarnaast benadrukten deelnemers het belang van mandaat. Professionals hebben ruimte nodig om af te wijken van standaardroutes wanneer een situatie daarom vraagt, maar moeten tegelijkertijd voldoende bevoegdheden hebben om deze besluiten daadwerkelijk te kunnen nemen. De effectiviteit van maatwerk hangt daardoor niet alleen af van de bereidheid om samen te werken, maar ook van de inrichting van processen en besluitvorming.

Ook de samenwerking tussen scholen blijkt van invloed op de mogelijkheden voor maatwerk. Verschillende respondenten wijzen op financiële prikkels die competitie tussen scholen kunnen versterken. Hierdoor zijn scholen soms terughoudend in het overnemen van leerlingen met complexe ondersteuningsbehoeften. Dit beperkt de mogelijkheden om leerlingen naar een passende plek te begeleiden en vergroot het risico dat zij thuis komen te zitten.

De belangrijkste les uit dit onderzoek is dat maatwerk niet alleen afhankelijk is van individuele professionals. Het ontstaat binnen een systeem waarin samenwerking, duidelijke afspraken, professionele ruimte en onderlinge prikkels voortdurend met elkaar in balans moeten worden gebracht.

Figuur 3. Maatwerk en samenwerking

4.5 Werkdruk als stoorzender

Verschillende professionals geven aan dat werkdruk een belangrijke belemmering vormt voor effectieve ondersteuning van leerlingen. Hoewel werkdruk op zichzelf geen directe oorzaak is van voortijdig schoolverlaten, heeft deze wel invloed op de kwaliteit en continuïteit van ondersteuning.

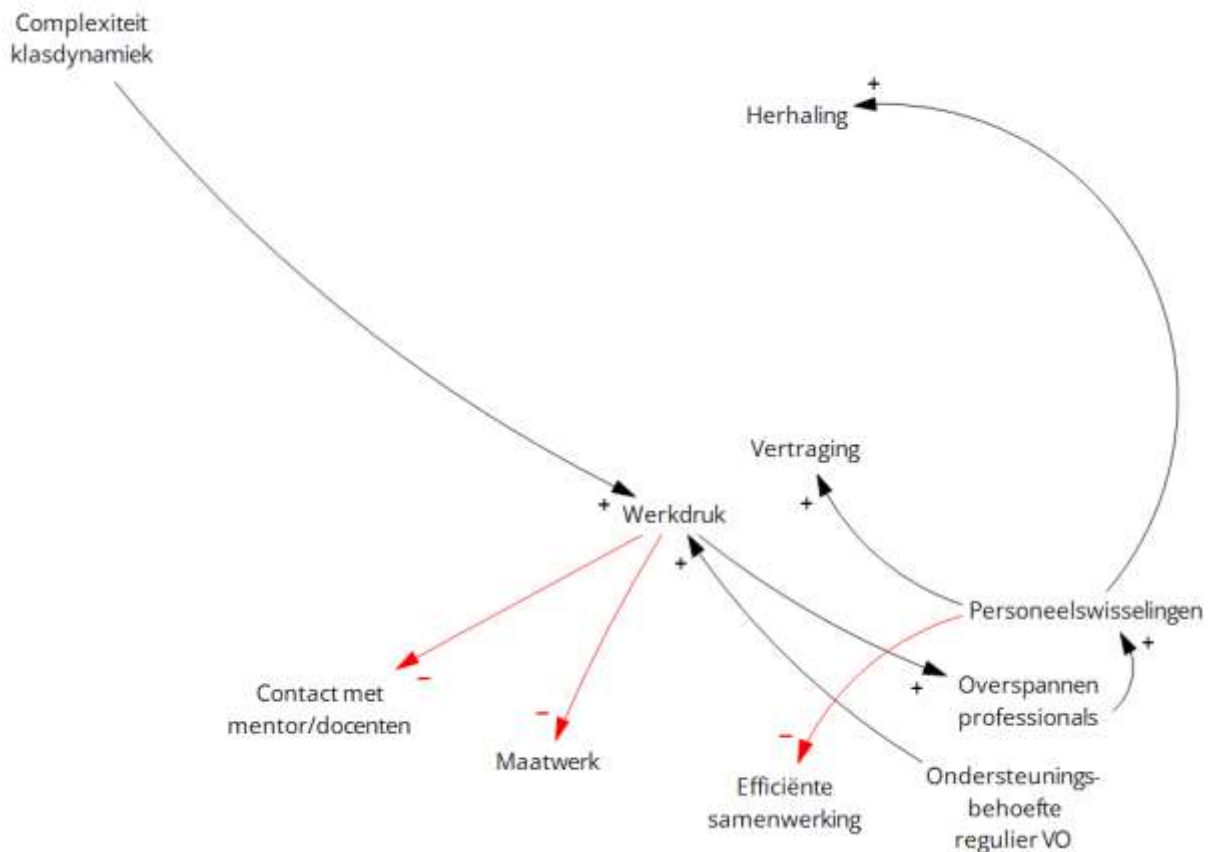
Een hoge werkdruk maakt het voor professionals lastiger om relaties op te bouwen met leerlingen. Juist die relaties zijn belangrijk voor het signaleren van problemen, het bieden van maatwerk en het behouden van de verbinding met school. Wanneer professionals weinig tijd hebben, komt deze persoonlijke aandacht onder druk te staan.

Daarnaast blijkt dat werkdruk de uitvoering van ondersteuningsbeleid kan bemoeilijken. Goede bedoelingen en plannen zijn vaak aanwezig, maar in de praktijk ontbreekt soms de tijd om deze daadwerkelijk uit te voeren. Hierdoor ontstaat een risico dat ondersteuning vooral reactief wordt ingezet, terwijl juist preventief handelen belangrijk blijkt om uitval te voorkomen.

Het onderzoek laat ook zien dat langdurige werkdruk kan leiden tot uitval van professionals. Ziekteverzuim, personeelsswisselingen en openstaande vacatures zorgen ervoor dat leerlingen en samenwerkingspartners steeds opnieuw met andere contactpersonen te maken krijgen. Hierdoor gaan kennis, relaties en gemaakte afspraken verloren. Dit leidt tot herhaling, vertraging en een verminderde continuïteit van ondersteuning.

Verschillende respondenten plaatsen deze ontwikkeling in een bredere context. Zij ervaren dat de ondersteuningsbehoeften van leerlingen de afgelopen jaren zijn toegenomen, terwijl veel van deze ondersteuning plaatsvindt binnen het reguliere onderwijs. Hierdoor neemt de belasting van docenten, zorgcoördinatoren en andere professionals verder toe.

De analyse laat zien dat werkdruk daardoor meer is dan een personeelsvraagstuk. Het beïnvloedt de kwaliteit van relaties, de continuïteit van ondersteuning en de mogelijkheden voor maatwerk. Daarmee heeft werkdruk indirect invloed op verschillende onderdelen van het systeem rondom voortijdig schoolverlaten.

Figuur 4. Werkdruk

4.6 Het belang van verbinding met school

Een van de belangrijkste inzichten uit het onderzoek is de centrale rol die verbinding met school speelt. Respondenten geven aan dat leerlingen die zich verbonden voelen met school minder snel verzuimen en minder risico lopen om uiteindelijk uit te vallen.

De verbinding met school hangt sterk samen met het gevoel van leerlingen dat zij gezien worden. Deelnemers benadrukten dat niet alleen aanwezigheid of contact belangrijk is, maar vooral de ervaring dat een leerling wordt opgemerkt, serieus wordt genomen en betekenisvolle relaties heeft binnen de school.

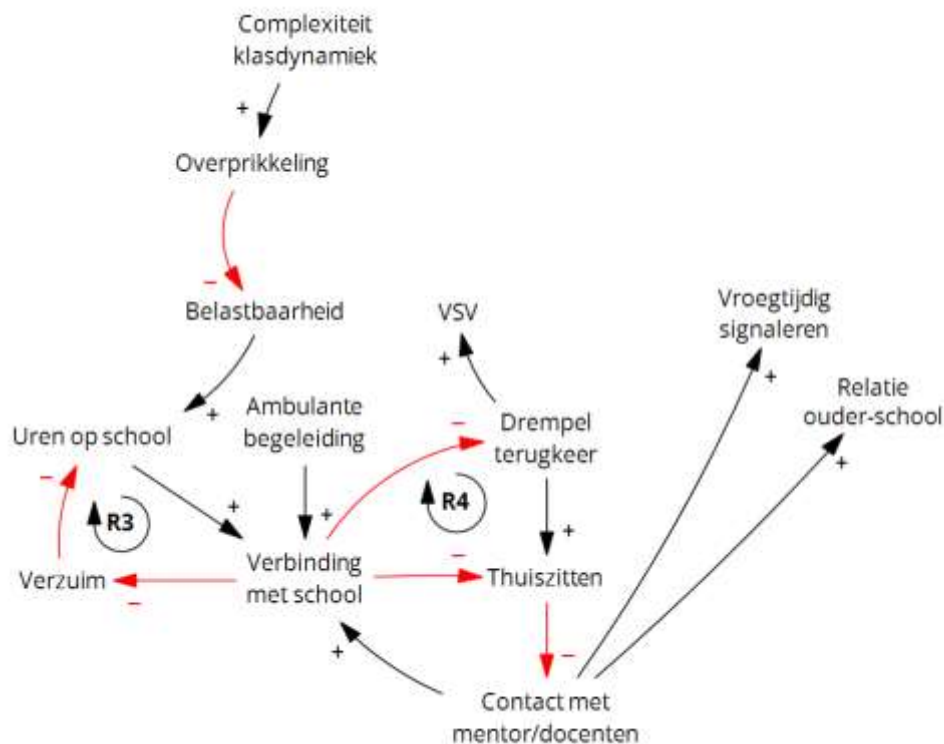
Voor sommige leerlingen is het moeilijk om die verbinding vast te houden. Overprikkeling, mentale problematiek of een lage belastbaarheid kunnen ervoor zorgen dat leerlingen minder uren naar school gaan of helemaal thuis komen te zitten. Hierdoor neemt het contact met school af en wordt de drempel om terug te keren steeds hoger.

Tegelijkertijd laat het onderzoek zien dat aanwezigheid op school en verbinding met school elkaar versterken. Leerlingen die vaker aanwezig zijn, behouden meer contact met docenten, mentoren en klasgenoten. Daardoor voelen zij zich meer onderdeel van de school, wat de kans vergroot dat zij aanwezig blijven. Andersom geldt dat langdurige afwezigheid juist kan leiden tot verdere verwijdering van school.

Binnen dit proces spelen docenten en mentoren een belangrijke rol. Zij hebben vaak als eerste zicht op veranderingen in gedrag, motivatie en aanwezigheid en kunnen signalen vroegtijdig oppakken. Ook kunnen zij ervoor zorgen dat leerlingen zich gezien en gesteund voelen.

Wanneer leerlingen langere tijd thuiszitten, wordt het onderhouden van die verbinding lastiger. Respondenten geven aan dat leerlingen hierdoor steeds verder uit beeld kunnen raken en dat de stap terug naar school groter wordt. Juist daarom is het belangrijk om ook tijdens perioden van afwezigheid actief contact te houden met leerlingen. Ambulante begeleiding kan hierbij helpen door de verbinding tussen leerling en school in stand te houden of opnieuw te versterken.

De analyse laat zien dat verbinding met school een centrale schakel vormt binnen het systeem. Een sterke verbinding werkt beschermend en verkleint de kans op uitval, terwijl het wegvallen van die verbinding juist kan bijdragen aan langdurig verzuim en thuiszitten.

Figuur 4. Verbinding met school

Zelfversterkend mechanisme R3:

Meer verzuim → minder uren op school → minder verbinding met school → meer verzuim

Zelfversterkend mechanisme R4:

Langer/meer thuiszitten → minder verbinding met school → hogere drempel terugkeer → langer/meer thuiszitten

4.7 De wisselwerking tussen mentale problematiek en schoolaanwezigheid

Uit het onderzoek blijkt dat verzuim zelden één duidelijke oorzaak heeft. Het is vaak het resultaat van verschillende factoren die elkaar versterken. Mentale problematiek, sociale relaties, motivatie, de thuissituatie en de aansluiting van het onderwijs op de behoeften van een leerling spelen hierin allemaal een rol.

Een terugkerend thema in de gesprekken is de relatie tussen mentale gezondheid en verbinding met leeftijdsgenoten. Professionals signaleren dat steeds meer jongeren worstelen met sociaal-emotionele problematiek. Daarbij wordt ook gewezen op de invloed van sociale media. Respondenten ervaren dat sociale media gevoelens van onzekerheid, sociale druk en psychische klachten kunnen versterken. Voor sommige leerlingen leidt dit tot angstklachten, een verminderd gevoel van eigenwaarde of het gevoel er niet bij te horen. Daarnaast kunnen leerlingen met ASS, maar ook hoogbegaafde leerlingen moeite hebben om aansluiting te vinden bij hun klasgenoten.

Wanneer leerlingen zich minder prettig voelen op school, neemt de kans toe dat zij lessen gaan vermijden. Hierdoor missen zij niet alleen onderwijstijd, maar ook sociale interactie met leeftijdsgenoten. Juist deze interactie is belangrijk voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden en het gevoel ergens bij te horen. Daardoor kan een patroon ontstaan waarbij afwezigheid leidt tot minder sociale contacten, een zwakkere aansluiting op school en uiteindelijk meer verzuim.

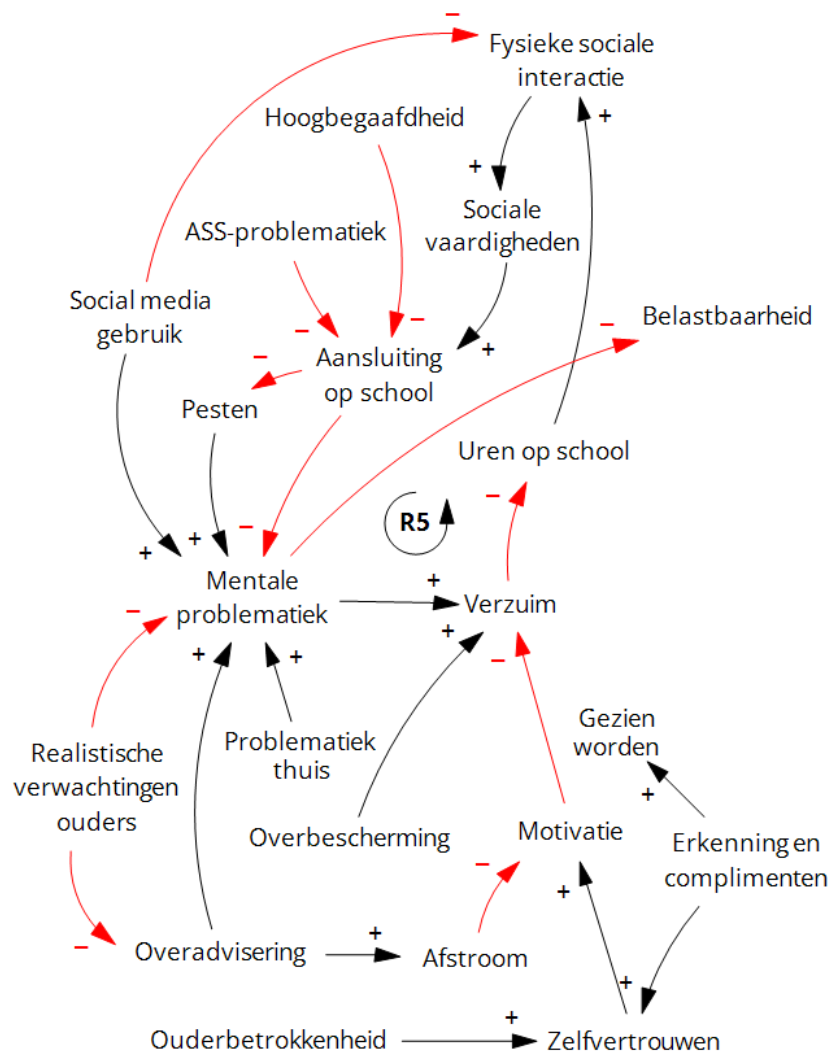
Mentale problematiek beïnvloedt bovendien de belastbaarheid van leerlingen. Naarmate problematiek toeneemt, wordt deelname aan onderwijs voor sommige leerlingen moeilijker, waardoor het risico op verzuim verder groeit.

Ook de aansluiting tussen leerling en onderwijsniveau blijkt van belang. Verschillende respondenten wijzen erop dat leerlingen soms op een niveau terechtkomen dat niet goed aansluit bij hun mogelijkheden of behoeften. Wanneer leerlingen structureel het gevoel hebben dat zij niet mee kunnen komen, kan dit leiden tot verlies van motivatie, meer stress en toenemend verzuim.

Tegelijkertijd laat het onderzoek zien dat positieve relaties een belangrijke beschermende factor vormen. Contact met docenten en mentoren draagt bij aan motivatie, zelfvertrouwen en het gevoel gezien te worden. Leerlingen die zich gesteund voelen door volwassenen op school blijken beter in staat om tegenslagen op te vangen en betrokken te blijven bij hun opleiding.

Ook ouders spelen hierin een belangrijke rol. Een stabiele en betrokken thuissituatie kan bijdragen aan motivatie, zelfvertrouwen en schoolaanwezigheid. Omgekeerd kunnen problemen thuis of het snel thuishouden van een leerling uit bescherming verzuim juist versterken.

De analyse laat daarmee zien dat verzuim niet alleen een signaal is dat een leerling afwezig is, maar vaak een symptoom van onderliggende problemen. Tegelijkertijd kan verzuim deze problemen verder versterken. Juist daarom is vroegtijdig signaleren en ingrijpen zo belangrijk. Wanneer een leerling minder aanwezig is, gaat het niet alleen om gemiste lessen, maar ook om het risico dat de verbinding met school, leeftijdsgenoten en ondersteuning langzaam verdwijnt.

Figuur 6. Mentale problematiek en verzuim

Zelfversterkend mechanisme R5:

Meer mentale problematiek → meer verzuim → minder uren op school → minder sociale interactie → minder sociale vaardigheden → minder aansluiting op school → meer mentale problematiek

5 Advies

Uit het onderzoek blijkt dat VSV niet ontstaat door één oorzaak, maar door patronen die zichzelf versterken. Vier dynamieken spelen hierin een belangrijke rol: de beperkte warme overdracht tussen organisaties, de wisselwerking tussen wachttijden en verergering van problematiek, de verbinding met school in relatie tot thuiszitten en verzuim en de onderliggende institutionele voorwaarden. Effectieve interventies moeten daarom niet alleen symptomen aanpakken, maar nieuwe mechanismen toevoegen die deze patronen afzwakken.

5.1 Maak warme overdracht minder afhankelijk van individuele professionals

Een terugkerend knelpunt in het systeem is dat de kwaliteit van overdracht sterk afhankelijk is van individuele professionals. Wanneer contactpersonen wisselen of informatie niet goed wordt overgedragen, moeten leerlingen en ouders vaak opnieuw hun verhaal vertellen. Dit leidt tot herhaling, frustratie en afnemend vertrouwen in ondersteuning. Bovendien laat het onderzoek zien dat warme overdracht niet alleen belangrijk is voor continuïteit van ondersteuning, maar ook een belangrijke voorwaarde vormt voor vroegsignalering en preventief handelen.

Om dit te verbeteren is het noodzakelijk om warme overdracht structureel te organiseren. Dit vraagt om duidelijke afspraken over rollen, verantwoordelijkheden en mandaat. Een mogelijke oplossing is het werken met een vaste casusregisseur of boundary spanner. Deze professional opereert over organisatiegrenzen heen, bewaakt de voortgang van trajecten, onderhoudt contact tussen betrokken partijen en zorgt ervoor dat verantwoordelijkheden helder blijven.

De rol van een boundary spanner beperkt zich daarbij niet tot één specifieke overgang of organisatie. Juist op de raakvlakken tussen school, samenwerkingsverband, leerplicht, jeugdhulp, wijkteams en andere betrokken instanties kan deze functie bijdragen aan betere afstemming, continuïteit en gegevensdeling. Hierdoor wordt ondersteuning minder afhankelijk van individuele contacten en ontstaat meer samenhang in de begeleiding van leerlingen.

Daarnaast vraagt effectieve overdracht om meer duidelijkheid over gegevensdeling. Uit het onderzoek blijkt dat niet alleen toestemming van ouders een rol speelt, maar ook verschillen in interpretatie van AVG-regels en terughoudendheid in samenwerking. Een gezamenlijke regionale werkwijze rondom gegevensdeling en periodieke afstemming tussen partners kan deze onzekerheid verkleinen. Daarmee wordt niet alleen informatie-uitwisseling verbeterd, maar ook het onderlinge vertrouwen tussen organisaties versterkt.

5.1.1 Besteed extra aandacht aan kwetsbare overgangsmomenten

Kwetsbare overgangsmomenten vormen een belangrijk risico binnen het systeem. Op dergelijke momenten bestaat de kans dat informatie verloren gaat, ondersteuning wegvalt of leerlingen uit beeld raken. Dit geldt bijvoorbeeld bij een overstap tussen scholen, een verandering van ondersteuningsvorm of de overgang van het voortgezet onderwijs naar het mbo voor leerlingen die zonder diploma dreigen uit te stromen.

Een structurele warme overdracht kan deze risico's verkleinen. Daarbij gaat het niet alleen om het overdragen van informatie, maar ook om het behouden van relaties, ondersteuning en overzicht. Gezamenlijke gesprekken, vaste contactpersonen en begeleiding tijdens overgangsmomenten kunnen hierbij helpen.

Een goed voorbeeld hiervan is de inzet van een overstapcoach, zoals momenteel door enkele samenwerkingsverbanden wordt toegepast. De overstapcoach begeleidt kwetsbare leerlingen tijdens de overgang naar een vervolgetraject en fungeert als verbindende schakel tussen leerling, ouders en onderwijsinstellingen. Daarmee vervult de overstapcoach feitelijk de rol van een boundary spanner: iemand die organisatiegrenzen overbrugt, informatie-uitwisseling stimuleert en zorgt voor continuïteit tijdens kwetsbare overgangsmomenten.

Voor leerlingen die risico lopen op voortijdig schoolverlaten kan een dergelijke functie helpen om te voorkomen dat begeleiding wegvalt en problemen onopgemerkt escaleren tijdens een overgang naar een nieuwe onderwijs- of ondersteuningsomgeving.

Wat levert dit op?

- Minder herhaling;
- Meer vertrouwen van leerlingen en ouders;
- Effectievere samenwerking tussen organisaties;
- Betere gegevensdeling en duidelijkere verantwoordelijkheden;
- Minder uitval tijdens de overgang van VO naar MBO;
- Meer continuïteit van ondersteuning tijdens overgangsmomenten;
- Betere mogelijkheden voor vroegsignalering en preventief handelen.

5.2 Voorkom dat wachttijd leidt tot verergering van problemen

Professionals signaleren dat problemen vaak verergeren terwijl leerlingen wachten op passende ondersteuning. Hierdoor ontstaat uiteindelijk behoefte aan zwaardere hulpverlening, wat de druk op het systeem verder vergroot.

Om dit patroon te doorbreken is een tussenvoorziening nodig voor leerlingen die op een wachtlijst staan. Gedurende deze periode blijven leerlingen ondersteuning ontvangen, zodat de situatie zoveel mogelijk stabiel blijft. Idealiter gebeurt dit in een vertrouwde omgeving, zoals de school. Het is hierbij van belang dat de leerling wel doorstroomt vanuit de voorgaande ondersteuning en dus een aparte vorm van begeleiding krijgt. De voorgaande ondersteuner (zoals een schoolmaatschappelijk werker) moet namelijk voorkomen dat deze ook langere wachttijden krijgt.

Bestaande voorzieningen binnen scholen, zoals kleinschalige lesplaatsen en ondersteuningslokalen³, bieden hiervoor een goede basis. Niet alleen blijft de verbinding met school behouden, ook ontstaat ruimte om opnieuw te beoordelen welke ondersteuning daadwerkelijk nodig is.

Wat levert dit op?

- Minder escalatie van problematiek;
- Betere doorstroom naar passende ondersteuning;
- Minder druk op specialistische zorg;
- Minder risico op thuiszitten.

³ Deze plekken dienen nu vooral om overprikkelde leerlingen op te vangen of als manier om thuiszitters geleidelijk de school weer in te krijgen.

5.3 Investeer in verbinding met school

De analyse laat zien dat verbinding met school één van de belangrijkste beschermende factoren tegen uitval is. Leerlingen die zich gezien en gehoord voelen, ontwikkelen meer zelfvertrouwen, zijn vaker aanwezig en bouwen een sterkere relatie op met school. Daardoor ontstaan positieve patronen die verzuim en uitval helpen voorkomen.

Deze bevinding sluit goed aan bij de huidige beweging rondom schoolaanwezigheid⁴. Binnen deze benadering verschuift de aandacht van het bestrijden van verzuim naar het actief versterken van factoren die deelname aan onderwijs mogelijk maken. Daarbij staan verbinding met school, een positief schoolklimaat, tijdige signalering, passende ondersteuning en samenwerking met ouders centraal. De resultaten van dit onderzoek bevestigen het belang van deze ontwikkeling en laten tegelijkertijd zien waarom deze aanpak werkt: leerlingen die zich gezien voelen door docenten en mentoren ontwikkelen meer zelfvertrouwen, zijn vaker aanwezig en ervaren een sterkere verbondenheid met school.

Het versterken van die verbondenheid vraagt om aandacht voor zowel de school als de thuissituatie. Een veelbelovende ontwikkeling die hierbij aansluit is de inzet van brugfunctionarissen⁵. Deze functie richt zich op het versterken van de verbinding tussen school, ouders en ondersteuning en sluit daarmee aan bij verschillende mechanismen uit het systeemmodel. Door ouders laagdrempelig te ondersteunen, signalen vroegtijdig op te pakken en de verbinding tussen school en thuissituatie te versterken, kan de brugfunctionaris bijdragen aan ouderbetrokkenheid, preventief handelen en het behoud van de verbinding met school. De voorgenomen structurele bekostiging⁶ van de brugfunctionaris biedt daarmee een kans om bestaande beschermende factoren binnen het systeem verder te versterken.

Tegelijkertijd blijft de rol van docenten en mentoren cruciaal. Zij hebben vaak als eerste zicht op veranderingen in gedrag, motivatie en aanwezigheid en spelen een belangrijke rol in het gevoel van leerlingen dat zij gezien worden. Daarom is het belangrijk om niet alleen te sturen op aanwezigheid, maar vooral op betrokkenheid. Vooral bij leerlingen die verzuimen of dreigen uit te vallen moet actief contact blijven bestaan. Dit vraagt echter ook om randvoorwaarden. Mentoren en docenten moeten voldoende ruimte krijgen om relaties met leerlingen op te bouwen en deze tijd moet waar mogelijk beschermd worden. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat werkdruk er regelmatig toe leidt dat deze relationele kant van het werk onder druk komt te staan, terwijl juist deze relaties een belangrijke beschermende factor vormen tegen uitval.

Wat levert dit op?

- Sterkere binding met school;
- Meer ouderbetrokkenheid;
- Eerdere signalering van problemen;
- Meer schoolaanwezigheid;
- Minder langdurig verzuim;
- Minder risico op uitval.

⁴ <https://www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/document/publicatie-aan-de-slag-met-schoolaanwezigheid/>

⁵ <https://www.gelijke-kansen.nl/brugfunctionaris>

⁶ <https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2025/07/3-po-en-vo/toekomst-school-en-omgeving-brugfunctionaris-en-schoolmaaltijden>

5.4 Verminder systeembelemmering voor samenwerking

Uit het onderzoek blijkt dat verschillende systeemfactoren effectieve samenwerking tussen organisaties en scholen kunnen belemmeren. Een belangrijk voorbeeld hiervan zijn financiële prikkels in het onderwijs. Wanneer bekostiging sterk afhankelijk is van leerlingaantallen en onderwijsresultaten, kan dit onbedoeld leiden tot competitie tussen scholen. Hierdoor kunnen scholen terughoudender worden in het overnemen van leerlingen met complexe ondersteuningsbehoeften, terwijl juist deze leerlingen gebaat zijn bij een passende onderwijsplek.

Hoewel de bekostigingsstructuur grotendeels buiten de invloedssfeer van regionale partijen ligt, kunnen samenwerkingsverbanden wel bijdragen aan een efficiëntere verdeling van expertise, ondersteuning en middelen. Door voorzieningen regionaal te organiseren en beschikbare budgetten zoveel mogelijk te richten op de daadwerkelijke ondersteuningsbehoefte van leerlingen, kan de druk op individuele scholen worden verminderd en ontstaat meer ruimte voor passende ondersteuning. Tegelijkertijd blijft het wenselijk om op landelijk niveau te onderzoeken of de bekostigingsstructuur beter kan aansluiten bij verschillen in ondersteuningsbehoeften tussen leerlingen. Hierdoor kunnen prikkels die samenwerking of doorstroom belemmeren verder worden verminderd.

Naast financiële prikkels blijkt ook besluitvorming van belang. Professionals zoals zorgcoördinatoren, ondersteuningscoördinatoren en andere eerstelijns medewerkers spelen een centrale rol in het organiseren van passende ondersteuning. Tegelijkertijd blijkt dat zij niet altijd voldoende mandaat hebben om beslissingen te nemen of direct te handelen wanneer een situatie daarom vraagt. Hierdoor kunnen onnodige vertragingen ontstaan doordat casussen eerst langs meerdere schijven moeten voordat actie mogelijk is.

Het is daarom belangrijk dat eerstelijns professionals voldoende mandaat krijgen om binnen duidelijke kaders zelfstandig besluiten te nemen en ondersteuning te organiseren. Dit vergroot de snelheid van handelen, vermindert bureaucratie en zorgt ervoor dat leerlingen sneller de ondersteuning ontvangen die zij nodig hebben. Tegelijkertijd blijft het belangrijk dat verantwoordelijkheden en verwachtingen helder zijn, zodat maatwerk niet leidt tot onduidelijkheid in de samenwerking.

Op regionaal niveau kan daarnaast worden ingezet op het versterken van de samenwerking tussen scholen en schoolgemeenschappen. Door kennisdeling, gezamenlijke verantwoordelijkheid en goede afspraken over overgangen tussen scholen te stimuleren, kunnen leerlingen gemakkelijker naar een passende onderwijsplek worden begeleid.

Wat levert dit op?

- Meer samenwerking tussen scholen en organisaties;
- Snellere besluitvorming en minder vertraging in ondersteuning;
- Meer passende onderwijsplekken voor leerlingen met ondersteuningsbehoeften;
- Minder risico op thuiszitten en uitval;
- Betere doorstroom tussen onderwijsvoorzieningen;
- Efficiëntere inzet van professionals en ondersteuning.

5.5 Conclusie

Het onderzoek laat zien dat effectieve maatregelen niet alleen gericht moeten zijn op afzonderlijke problemen, maar vooral op de patronen die deze problemen in stand houden. Door te investeren in warme overdracht, ondersteuning tijdens wachttijden, verbinding met school en betere systeemprikkels ontstaat een stabiel systeem waarin problemen minder snel escaleren en leerlingen beter ondersteund worden.

6 Quick wins

De gegeven adviezen zijn kostbaar in tijd en middelen. Om direct aan de slag te kunnen met het model, zijn daarom twee quick wins opgesteld: relatief simpele maatregelen die een positief effect kunnen hebben op het systeem rondom voortijdig schoolverlaten en daarmee kan bijdragen aan het verminderen van het aantal VSV'ers.

6.1 Elke leerling heeft een buddy

Uit het onderzoek blijkt dat sociale verbinding en het gevoel ergens bij te horen belangrijke factoren zijn in het voorkomen van mentale problemen en uitval. Vooral kwetsbare leerlingen kunnen moeite hebben om aansluiting te vinden bij klasgenoten of de schoolomgeving.

Maak koppels binnen de mentorklas, waarbij elke leerling dus een buddy krijgt. Tijdens mentoruur zitten leerlingen naast hun buddy en checken zij hoe het met de ander gaat. Mentoren kunnen eigen invulling geven aan dit contactmoment om de relatie tussen de leerlingen te bevorderen. Een buddysysteem versterkt direct de verbinding met school en sociale interactie, twee factoren die in het onderzoek sterk samenhangen met minder verzuim en meer motivatie.

Wat levert dit op?

- Meer sociale verbinding.
- Snellere integratie van nieuwe leerlingen.
- Lagere drempel om naar school te komen.
- Eerder signaleren van problemen.

6.2 Richt een lerend netwerk van zorgcoördinatoren op

Uit het onderzoek blijkt dat zorgcoördinatoren een centrale positie innemen binnen de ondersteuning van leerlingen. Tegelijkertijd geven respondenten aan dat samenwerking, kennisdeling en afstemming tussen scholen niet altijd vanzelfsprekend zijn. Hierdoor worden vergelijkbare vraagstukken vaak afzonderlijk opgelost.

Organiseer ieder kwartaal een bijeenkomst voor zorgcoördinatoren uit de regio. Bespreek hierin:

- complexe casussen;
- succesvolle werkwijzen;
- samenwerking met ketenpartners;
- ontwikkelingen rondom schoolaanwezigheid, verzuim en ondersteuning.

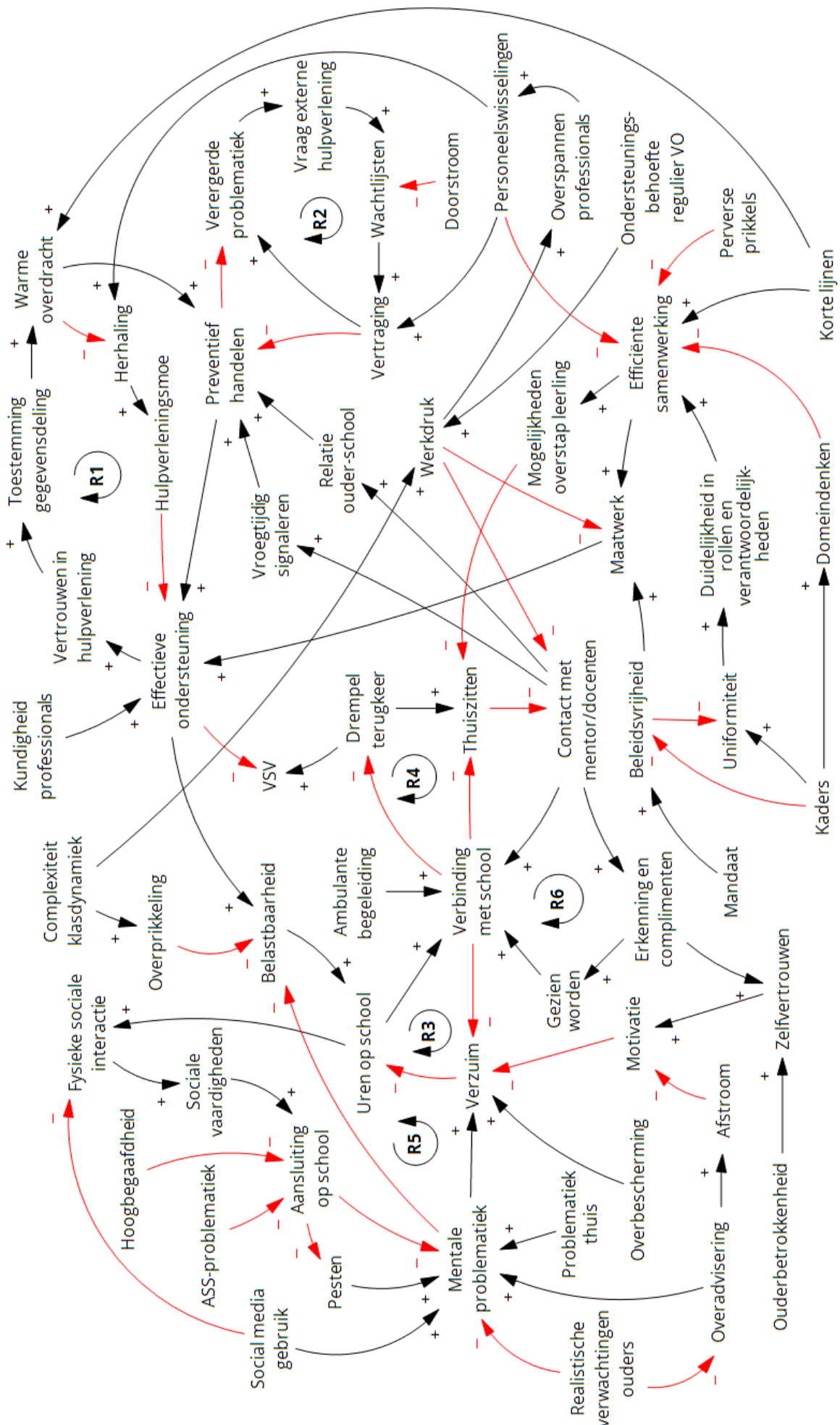
Een lerend netwerk versterkt de verbinding tussen scholen en creëert een gedeeld beeld van problematiek en mogelijke oplossingen. Daarmee kan het bijdragen aan meer vertrouwen, duidelijkere verwachtingen en betere samenwerking binnen het systeem.

Wat levert dit op?

- Snellere verspreiding van kennis en goede voorbeelden;
- Betere samenwerking tussen scholen;
- Meer uniformiteit waar nodig, met behoud van maatwerk;
- Kortere lijnen bij doorverwijzingen en overstappen.

7 Bijlage

Op de volgende pagina is het volledige systeemmodel te vinden. Deze kan gebruikt worden om maatregelen te formuleren en te kijken welke effecten een verandering in een bepaalde factor veroorzaakt.

leerplicht

+voortijdig schoolverlaten zhz

Karel Lotsyweg 40
Postbus 166, 3300 AD Dordrecht

☎ 078 770 8500
✉ info@dgjzhz.nl
🌐 www.dienstgezondheidjeugd.nl